CZU: 801.73
DOI: 10.5281/zenodo.3566680

Florian COPCEA
Drobeta Turnu Severin

DEMERS HERMENEUTIC DE RECUPERARE A NONFICŢIUNII

A hermeneutic approach to the recovery of non-fiction

Abstract: This paper examines the contribution of the esthetician Eugen Simion to define the diarystic writing. According to him, the private diary, for a long time considered a Cinderella of literature, became a legitimate and marketable literary product, its esthetic value, beyond any doubt, consisting in the message and the epical function. The new critics pleads both for the rehabilitation of this gender and for rejecting the prejudice that this falls in the anti-literature area. That is why *The Fiction of the Private Diary. Is there a Poetics of the Diary?*, a work of large size of the academician Eugen Simion, can be considered an essential approach, a motivational one, for the revival of the diarystic discourse. In this way, Eugen Simion join the theoreticians Gérard Genette and Roland Barthes, who believe that the private diary, present in the literature, oscillating between fiction and reality, represents a way of being of those who have chosen to express themselves in this manner. From this point of view, the Eugen Simion contribution proves to be an authentic esthetic tool for introspection.

Key-words: Eugen Simion, writing, diarysm, literature, discourse, reality, fiction, le dehors, time, creation, epics, subjectivity, objectivity, emotion.

Rezumat: În articol se examinează contribuția esteticianului Eugen Simion la definirea scriiturii diaristice. Potrivit acestuia, jurnalul intim, multă vreme socotit o cenușăreasă a literaturii, a devenit un produs literar vandabil și legitim, valoarea lui estetică, de necontestat, consistând în mesaj și în funcțiile epice ce le dezvoltă. Noua critică pledează atât pentru reabilitarea genului, cât și pe respingerea prejudecăților că acesta s-ar înscrie în rândul instanței anti-literatură. De aceea, *Ficțiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului?,* lucrare de proporții a academicianului Eugen Simion, poate fi considerat un demers esențial, motivant, pentru reoperaționalizarea discursului diaristic. Eugen Simion se alătură, astfel, teoreticienilor Gérard Genette și Roland Barthes care sunt de părere că jurnalul intim, cultivat în literatură, oscilând între ficțiune și realitate, reprezintă condiția de a fi a celor care au înțeles să se exprime în acest fel. Din această perspectivă, demersul lui Eugen Simion se dovește un autentic instrument estetic de introspecție.

Cuvinte-cheie: Eugen Simion, scriitură, diarism, literatură, discurs, realitate, ficțiune, trăire, *le dehors*, timp, creație, epică, subiectivitate, obiectivitate, emoție.

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

Eugen Simion nu are tentaţia, asemeni lui R. Barthes, de a utiliza un ,,limbaj codificat" în hipostazierea ideii de jurnal intim, chiar dacă aceasta îşi dezvoltă modelele, estetice/ficţionale, interferenţiindu-se cu alte apetenţe proprii literaturii. Dintr-un impuls pe care îl înţelegem, eseistul în *Ficțiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului?* (Ed. Tracus Arte, București, 2018) îşi sprijină insistent întregul discurs pe evaluarea unor stări de spirit evident generatoare de ordine în „haosul" cultural, produs de capodoperele literare, filologice, filozofice, asupra gândirii intelectualului, bineînţeles în acord cu timpul său biologic. De fapt, Eugen Simion acceptă dreptul artei de a devia de la „motivaţiile subiective şi obiective care explică apariţia scriiturii intime" (p. 29) şi face recurs la arhetipuri estetice consacrate. Autorul realizează o întoarcere în timp la valorile culturale standard, nicidecum pentru „a ajuta memoria celui care scrie să nu le uite, şi, evident, să nu se uite, în această nesfârşită trecere şi petrecere care este viaţa lui" (p. 31), ci pentru a potenţa influenţa lor în spaţiul *eului profund*, cum îi spune Proust, sau al *eului pur*, cum îl numeşte Valéry.

Pentru a alunga confuzia, Eugen Simion adaugă „o nuanţă: nici Proust, nici Valéry, şi, după el, o bună parte din esteticienii şi criticii literari din secolul XX nu văd vreo legătură între *eul profund* şi *eul superficial*, adică acela care intră, de regulă, în câmpul de observaţie al jurnalului intim" (p. 33). Într-o asemenea împrejurare, conţinutul mărturisirilor este însăşi esenţa scriiturii. Prin urmare, Eugen Simion construieşte, departe de mimesis-ul care, în cazul nostru, ,,reprezintă un moment al iter-ului care se topeşte în formulare" (Brandi, p. 139), o literaritate necondiţionată, din care ficţiunea este în totalitate exclusă. De aceea, pentru a nu practica un ,,*fals dialog* cu sine" (p. 35), devine categoric, susţinând: ,,Este limpede: jurnalul nu este o creaţie esenţială, nu trebuie să mizezi prea mult pe el, poţi doar să te foloseşti de o scriitură nepretenţioasă pentru a-ţi exersa stilul şi pentru a depozita temele care, altminteri, s-ar risipi în vânt. Jurnalul se naşte într-un moment de criză a veritabilei creaţii şi reprezintă, cum spune cineva, eşecul temporar al scriiturii, adevăratei scrieri…" (p. 50).

Să ne sugereze teoreticianul că, prin opoziţia recurs/discurs, jurnalul este antiliteratură? Deşi vrea să lase de înţeles că Barthes avea dreptate când stipula că ,,jurnalul nu mai are nicio valoare în literatura de azi", teoria este greu de acceptat. În jurnalul intim, decretează, timpul trăirii trebuie suprapus peste timpul scriiturii, condiţie care fixează istoria în text, iar textul într-unul din genurile literaturii.

Dacă Blanchot era de părere că ,,scriitorul nu poate ţine decât jurnalul operei pe care n-o scrie" (p. 51), Simion, fără a renunţa la nostalgii estetice, mitice (,,există un model clasic în literatura acestui gen"), apreciază că ,,scriitura diaristică are origini şi scopuri diferite" (p. 52) şi că ,,scrierea intimă nu este gândită ca *text* (cum spun istoricii şi teoreticienii jurnalului intim că este jurnalul în secolul al XX-lea) şi nici nu se concentrează total asupra *omului* (omul care scrie, desigur, cu solitudinile, mizantropia, plictisul, hachiţele şi eşecurile sale). Jurnalul nu vrea să salveze insignifianţa zilelor ce trec, jurnalul este provocat de altceva şi devine cu totul altceva: *este un strigăt de disperare*, o încercare de salvare, o alarmă a eului, o somaţie, cum am zis, din partea

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

lui *le dehors*. Orice poetică este lăsată deoparte. În centrul acestui jet tulbure se află doar experienţa ca atare, proba inumană, încercarea pe care i-a dat-o Dumnezeu, aşa cum crede evreul creştinat în detenţie N. Steinhardt" (p. 57).

Literatura română cunoaşte destule situaţii în care jurnalul „îmbrăcând formele urgenţei şi ale somaţiei" (p. 53), trecând prin „gnostica" clasică, reformează discursul estetic, camuflându-i, nu este un secret, funcţiile epice. Drept urmare, elanurile spre sublim ale diaristului, traducând tocmai avatarurile fiinţei în relaţiile cu istoria şi absolutul, alcătuiesc un „trăism" care valorifică atât puterea de (re)memorare/ recuperare a timpului trecut, cât şi forţa de mistificare a spaţiului (in)vulnerabil al intimităţii biografice (p. 69).

E de discutat însă dacă Eugen Simion subminează regulile canonice, scoţând din sfera „meditaţiilor sclipitor nihiliste" (p. 71) scriitura (anti)literatură numită jurnal. Faptul că în *istoricul*, pe care îl alcătuieşte pentru această specie literară, explică rostul jurnalului „mistificat de artă" (p. 76), naşte credinţa că *Ficţiunea jurnalului intim* este o halimă-pretext ce şi-o asumă pentru a scoate din criză literatura, atât de bulversată şi de depărtată de „viaţa intelectuală a timpului nostru" (Peter Boerier).

Aici, Eugen Simion se desparte de Paul Valéry. Spiritul nu se află în criză. Avem de a face doar cu un simptom al modernităţii în domeniile valorilor spirituale. O criză, evident, de ideal. De aceea, trebuie să credem că apariţia jurnalului este mai mult decât o încercare temerară „de a ieşi din criza literaturii", fenomenul devenind într-o atare împrejurare o falsă problemă.

Literatura europeană – ne asigură teoreticianul – va descoperi alte forme, mai eficiente, de supravieţuire (p. 80). Noua critică descoperă jurnalul ca fiind un apanaj exclusiv al diaristului furişat din Turnul Babel. Prudenţa lui de a se confesa sieşi, departe de tumultul momentului în care îşi propune să realizeze creaţia, este o fatalitate, mai ales atunci când „se produce" fragmentar. Într-o astfel de ipoteză/ipostază nu autorul ci scriitura devine obiectul-ţintă al criticului. Dar fragmentarismul, explică Eugen Simion, nu este numai o structură şi o practică scripturală, este şi o formă prin care omul se imaginează pe sine (p. 94).

Explorarea formulelor de expresie ale jurnalului intim l-a condus pe estetician să ne sugereze concluzia, dealtmiteri justă, că acesta nu poate avea numai statutul unei „scrieri subiective" (p. 110), deşi, la prima vedere, se recomandă: atipică, criptică şi înşelătoare, conform legii Blanchot. „O categorie specială" de jurnal intim, care încorporează în structura/textura sa travaliul creativ al diaristului, ar fi jurnalul „care elimină, de la început, cronologia, calendarul" (p. 109), fără a fi vorba „de o abatere de la clauza calendarităţii, ci, pur şi simplu, de eliminarea ei din discursul diaristic". *Cum şi cu ce consecinţe?,* se întreabă Simion.

Pentru a-şi susţine teoria că în asemenea cazuri nu întâlnim nici autobiografii, nici memorii, ci doar nişte naraţiuni capabile să reconstituie într-un anumit fel, fictiv sau romanţat, istoria celui care îşi transcrie, în clandestinătate sau nu, meditaţiile, ne oferă drept exemplu două cărţi: *Jurnalul fericirii* (N. Steinhardt) şi *Jurnalul jurnalistului fără jurnal* (Ion D. Sârbu). Ambele se abat de la regulile genului.

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

Nu vom insista, cum nu a făcut-o nici Eugen Simion, ,,asupra structurii şi substanţei lor" (p. 109), dar ne vom mărgini a-i relua, fără a o motiva, constatarea potrivit căreia jurnalele respective sunt cronica unei experienţe trăite (la N. Steinhardt) şi bizară (la I.D. Sârbu). La urma urmei, nu omul, ci textul contează în diaristica epocii noastre (Béatrice Didier). De aceea, găsim legitimă întrebarea lui Simion: *Ce-a devenit jurnalul?,* la care răspunsul este pe măsură: cronica unei vieţi netrăite şi salvate printr-o şi într-o scriitură migălos alcătuită, credibilă, reflexivă, uneori de o surprinzătoare fineţe, într-un cuvânt: istoria lungă ca un fluviu continental a unui om onest şi singuratic (pp. 321-322). Configurările respective au adesea, să-l citäm pe Gérard Genette (vezi *Introducere în arhitext. Ficţiune şi dicţiune,* Ed. Univers, Bucureşti, 1994, p. 52), o incontestabilă funcţie euristică. ,,Fereastra", pe care ne-o indică Simion, uşor întredeschisă, oferă ochilor şi sufletului nostru o lume enigmatică, diversă şi contrariantă, nu rareori ,,sprijinită pe un vid" (p. 95), întrucât, remarcă: ,,jurnalul este scris, de regulă, între timp sau când omul care scrie are timp, oricum nu într-un anumit timp; nu-i scris la rând, ci între rânduri…" şi: ,,…nu necesită, apoi, o pregătire specială, un moment de inspiraţie, o stare de graţie, un limbaj special, de lux, fragmentul diaristic se mulţumeşte cu puţin, este modest, poate să ia cina sau dejunul şi în anticameră, în picioare, nu numai în salonul literaturii..." (pp. 97-98).

În general, jurnalul este, în fapt, un recviem, decide Simion, supunându-ne atenţiei jurnalul lui Alice Voinescu, saturat de ,,istorii de demult, întâmplări trăite împreună cu Stello (devenit martorul credibil şi, cum am precizat deja, destinatarul şi confidentul privilegiat al jurnalului)… Este limpede că există o simultaneitate în discursul confesiv, dar aceasta este, cu precădere, între scriitură şi amintirea faptelor trăite…" (pp. 115-116). A accepta, strict vorbind, postulatul unui limbaj eminamente ambiguu, în derularea ,,compoziţiei" mai mult sau mai puţin sofisticată, este tot una cu a converti ,,timpul trăirii (eveniment, istorie)" la ,,timpul mărturisirii (momentul scriiturii ca atare)". Este aceasta, dacă vreţi, relaţia pe care o fixează în scriitura sa Eugen Simion, pentru consumarea actului de scoatere, din universul intim, a ,,fantasmelor" şi a istoriei care ,,nu vine spre noi niciodată singură", ci ,,însoţită de istoria acestei istorii, cu conexiunile, complicităţile, trecutul ei…" (p. 117).

Eugen Simion ne introduce în anatomia jurnalului, un fel de medicament pentru tratarea uitării, pentru sincronizarea ,,istoriei cu scrierea istoriei" (p. 125). Operaţiunea ar fi, aşadar, un procedeu indiscutabil de amputare a realităţii timpului trăit. Este puţin probabil că diaristul care s-a pus pe mărturisiri să fi intenţionat numai a produce un caleidoscop al amintirilor, gândurilor, experienţelor, lecturilor sale, desigur, acestea raportate la spaţiul său real, spiritual.

Corespondenţa, chiar şi formală, între timpul trăirii şi timpul scriiturii, include în ecuaţie, în spiritul paradigmei postmoderniste, un rost afectiv, optimist, în măsură să introducă o demarcaţie relativă între cele două noţiuni, să resusciteze, cu alte cuvinte, prin strategii intertextuale, coduri şi retorici deloc expirate estetic. De aceea, Eugen Simion a decretat: ,,Codurile diaristului se adaptează la codurile generate de literatura

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

de ficţiune” (p. 126) şi că: „Nu există o singură scriitură în discursul diaristic, ci mai multe. Nu există o simultaneitate perfectă, determinabilă, între *timpul trăirii* şi *timpul mărturisirii* (scriiturii), ci o succesiune care angajează stări de spirit diferite şi un imaginar schimbător” (p. 126).

Argumentaţia teoreticianului se sprijină pe presupunerea că diaristul nu se situează în afara lumii, cât de mult ar cultiva ficţiunea, chiar şi cea provenită din memoria altora, profund influenţată de orgolii, proces care are loc în defavoarea raţiunii. *Însemnările de căpătâi* ale doamnei Sei Şōnagon, să mergem pe firul epic al naraţiunii lui Eugen Simion, sunt un îndreptar moral, un cod al bunelor maniere. Autoarea, aflăm din exegeza lui Eugen Simion, „când se decide să vorbească despre sine o face cu mare discreţie” (p. 131). În textul curtezanei sunt accentuate două coordonate: cea temporală şi cea socială, în jurul cărora sunt organizate inspirat dicticele spaţiale şi simbolice, ea preferând, cum ne informează Simion, „să rămână în umbra întâmplărilor, să le comenteze inteligent, mai întotdeauna de la înălţimea rangului său. […] Putem conchide, văzând toate aceste tragedii, clauze, nuanţe că Sei Şōnagon, femeie cultă, poetă, se pare, destoinică, curtezană perfectă, descoperă mai toate formele de seducţie ale naraţiunii confesive, apropiindu-se foarte mult de tehnica jurnalului intim. Nu putem califica însă *Însemnările* sale, un veritabil jurnal intim, până nu lămurim mai întâi un fapt esenţial, şi anume: dacă Sei scrie pe măsură ce trăieşte (vede, simte – cum zice ea!) evenimentele sau dacă le narează după ce ele s-au întâmplat cu mult timp în urmă. Recitind textul, observăm că principiul simultaneităţii, esenţial pentru definirea genului diaristic, nu este respectat. Impresia generală este că Sei povesteşte ce-a fost, nu ceea ce se petrece sub ochii săi, deşi ne promite, s-a putut constata, că nu scrie decât ceea ce vede…”.

Ca să-l parafrazăm pe I.A. Richards (p. 290), nimeni nu rămâne în afara puterii seducţiei de a adăuga puţină ficţiune la o realitate care nu se supune principiului veridicităţii, denunţând astfel originea de arhetip, ci ține de miracol şi aspiră la o valoare mai mult biografică. Prin urmare, frica de jocul oglinzii este „semnificativă”, numai dacă acesta este transparent şi protejează existenţa obiectivă „nediformată şi necontaminată de limbaj” (McGowan, p. 195), contra patimei (de)construcţiei. Şi Eugen Simion împărtăşeşte opinia că discursul diaristic, „cu rolul catalizatorului în reacţiile chimice” (p. 146), aspiră la statutul de scriitură artistică care nu poate fi înţeleasă, totuşi, „în afara *artificiului sincerităţii*” (p. 148), sinceritatea neavând, aici, funcţie estetică, ea fiind în exclusivitate „o noţiune psiho-morală”. „Diariştii, sugerează Simion, au opinii diferite privitoare la capacitatea sincerităţii de a fi… sinceră. Amiel jură pe adevăr în confesiune, jură deci pe sinceritate şi nu vede posibilitatea unui jurnal intim în afara ei”.

Simion respectă logica mitului, chiar dacă, uneori, caracterul acestuia pare întrucâtva desemantizat ontologic. Aşa ne explicăm de ce îl susţine, fără nicio obiecţie, pe François Mauriac, atunci când acesta este de părere că „numai ficţiunea nu minte”.

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

Acelaşi interes şi aceeaşi admiraţie o are şi pentru Jean-Paul Sartre care s-a refugiat în memoralistică pentru a renunţa la literatură, pentru ca, în cele din urmă, să convină că adevărul este adevăr „numai într-o operă de ficţiune” (p. 150) şi mereu supus semnului inconfundabil al „eului pur”. De aceea, E. Simion reproduce fără reţinere şi concepţia lui P. Valéry, privitoare la sensul literaturii, care – afirmă – indiferent de forma ei, „le vrai n’est pas concevable” şi că „nous savons bien qu’on ne se dévoile que pour quelque effet” (p. 151). Altă contradicţie, privind definiţia jurnalului intim, îi este sugerată teoreticianului de opinia autorizată a lui George Călinescu: „Un jurnal scris pentru sine nu există. Fiindcă atunci, cel puţin, autorul l-ar distruge”. O asemenea remarcă nu poate fi întru totul împărtăşită. Meritul acestei „literaturi”, a acestei aventuri a spiritului, pare să-l revolte pe Eugen Simion, motiv pentru care mărturiseşte: „Greşeşte. Oricâtă prefecătorie ar fi în confesiunea diaristului, ceva este sincer şi autentic în ceea ce face, şi anume scrierea ca atare, dacă, bineînţeles, are pregnanţă. Ea poate să ne sugereze chiar sinceritatea sau nesinceritatea autorului. Şi este un câştig. Altfel, de unde am şti că diaristul minte? Cesare Pavese notează undeva în legătură cu adevărul confesiunii sale sugerând «o manieră inconştientă de a fi» şi adaugă: «Ceea ce spun nu-i adevărat, dar ceea ce spun, prin simplul fapt că spun, trădează fiinţa mea». O judecată dreaptă. Şi o practică pe care o putem verifica în toate scrierile diaristice” (p. 152). Autorul pune în evidenţă elementele entropice ale existenţei unui individ al cărui „text confesiv” este dominat de aspiraţii şi valori, la prima vedere, contradictorii.

O satisfacţie deosebită este provocată de Roland Barthes, care extinde definiţia noţiunii de sinceritate în jurnalul intim, ea, sinceritatea, constituind *un imaginar de gradul doi*, „fără de care, însă, imaginarul de gradul întâi (opera diaristică) nu se poate gândi. Ea joacă rolul pe care îl joacă în procesele chimice catalizatorul, citat mai înainte: în absenţa lui, reacţia chimică nu are loc, iar după ce reacţia s-a produs, constatăm că în substanţa nou-creată urmele catalizatorului nu se mai găsesc…” (p. 154).

Într-un sens mai larg, E. Simion admite/motivează efectul *imaginarului de grad secund* (sinceritatea) asupra „vocii” care răzbate din „camera de ecouri” (Barthes): „Se mai întâmplă ceva, în chiar momentul în care actul este scris, când istoria trăită devine o istorie scrisă, adică un text: diaristul scrie cu gândul că textul lui va fi citit într-o zi. Cei care gândesc serios că scriu numai pentru ei şi că însemnările lor secrete nu vor deveni niciodată publice sunt puţini. G. Călinescu are dreptate: dacă nu-i o mistificare la mijloc, diaristul trebuie să-şi distrugă jurnalul intim; dacă-l lasă, înseamnă că nu a gândit serios la dispariţia lui... Luăm cazul diaristului de tip Amiel, acela care jură că «adevărul este singura [lui] muză, singurul [lui] pretext, singura [lui] datorie» şi că jurnalul intim este unicul sprijin şi confident (*31 martie 1825*). Este diaristul tipic şi este, să spunem astfel, jurnalul normal, deşi ne-am lămurit deja că în acest domeniu puţine lucruri sunt normale şi niciun discurs diaristic nu seamănă cu altul. Teoreticianul literar se confruntă numai cu cazuri excepţionale… Diaristul tipic declară în jurnal, la început: *scriu doar pentru mine, voi fi absolut sincer, voi spune totul, voi păstra*

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

secretul însemnărilor, nimeni n-o să-l citească etc. Apoi, pe măsură ce-l scrie, cedează din exigenţele sale şi începe să se gândească la posibilitatea ca însemnările secrete să devină publice, în timpul vieţii autorului sau după dispariţia lui... Ce se întâmplă în această împrejurare? Avem mărturia unui critic literar care ţine un jurnal intim (el a apărut după 50 de ani şi este analizat în volumul de faţă) şi scrie în mai multe rânduri despre literatura diaristică din epocă. Este vorba de Mihail Sebastian, pe care l-am citat până acum de mai multe ori. Scriind despre jurnalul lui Titu Maiorescu (*Revista Fundaţiilor Regale*, martie 1940), el remarcă faptul că, în literatură, sinceritățile sunt discret dirijate. Reproduc acest text pentru că el dezvăluie, am impresia, un mecanism propriu diarismului: «În genere, este în orice jurnal de scriitor un anumit trucaj, mai mult sau mai puţin involuntar. Gândul că acest jurnal poate deveni cândva public alterează, fără îndoială, caracterul lui de convorbire strict intimă şi exercită asupra scriitorului o anumită cenzură, conştientă sau nu. Este totdeauna ceva premeditat, preconstituit, în asemenea texte, aşa-zise secrete, pe care din primul moment le ameninţă, ba de cele mai multe ori, le ispiteşte publicitatea. Tiparul face parte din însuşi procesul de expresie al unui scriitor şi e foarte greu, sub cuvânt că nu scrii pentru tipar, să te sustragi prezenţei, controlului şi ademenirii lui. E posibil ca, la punctul de plecare, Stendhal sau Goncourt sau Jules Renard să fi avut intenţia de a ţine, în jurnalele lor, socoteli strict personale, ferite de orice ochi străin, dar, cu vremea, ele au devenit chiar pentru autorii lor o adevărată operă, destinată mai curând sau mai târziu tiparului. Atâta e de-ajuns pentru ca libertatea de expresie să capete o instinctivă prudenţă. În literatură, cele mai mari sinceritățţi sunt totuşi discret dirijate»” (pp. 157-159).

Ajungând în această fază a expunerii sale care, susţine (în opoziţie, firește, cu Gérard Genette), nu ,,delimitează fără rost câmpul literarităţilor constitutive”, Eugen Simion aplică cercetarea peste stările sufleteşti generatoare de simboluri cărora creatorii lor, tot timpul facerii, s-au gândit să le administreze atributul iluzoriu, în aparenţă logic, al semnificantului. Este suficient să amintim că întotdeauna, dacă pornim de la prezumţia că ,,ceea ce este adevărat, nu […] este explicabil” (Frege, p. 602), ajungem la concluzia: ,,în această scară a vămilor pe care urcă confesiunea diaristului, unei trepte pe care aş numi-o *intensitatea sincerităţii* sau *volumul sincerităţii*. Sunt nevoit să acţionez, şi în acest caz, cu aproximaţii, deducţii, argumente incontrolabile, ca şi până acum. Căci, în fond, cu ce cântărim volumul sincerităţii în confesiune şi cu ce instrumente distingem culorile ei? Doar cu intuiţiile noastre şi prin impresiile noastre, categorii inefabile pe care teoreticienii serioşi nu le acceptă. Nu avem încotro, trebuie să acceptăm uneori în analiza literară şi inacceptabilul, inefabilul sau, cum spunea Rimbaud, să vizităm nevăzutul şi neauzitul...” (p. 159).

Dacă însă, prin analogie, am considera că limbajul ,,reciclează”, într-un context ficţional, cum s-ar grăbi să adauge acelaşi Gérard Genette (p.130), realul cosmetizat, am ajunge să justificăm mitul tabuu propus de Eugen Simion: *dacă sinceritate nu e,*

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

nimic nu este în jurnal. Respectiva transgresiune ne obligă să avansăm alegaţia că esteticianul scrie despre jurnalul intim pentru a scrie un jurnal intim. Roland Barthes (p. 123), în circumstanţele arătate, din care preluăm esenţa, vorbeşte despre *voinţa-de-a-scrie* chiar şi în condiţia abolirii proustiane a timpului. A timpului ascuns, în care diaristul comite scriitura. A timpului fictiv, în care acesta îşi exprimă fictivitatea clasică a vieţii sale şi a celor cu care vine în contact fizic sau prin mijlocirea memoriei.

Eugen Simion, complicând puţin lucrurile în ,,rechizitoriul" său (recunoaştem, din raţiuni pur textuale), acordă credibilitate diaristului aflat în ipostaza sugerată mai sus: jurnalul este, într-adevăr, un instrument de introspecţie (p. 318), sacrifică timpul scriiturii, timpului interior, acesta din urmă într-un real pericol de a ,,se pierde în neant" (p. 322). Mai mult: luând drept model pe Gide, ,,încearcă să lărgească perimetrul jurnalului intim şi să-i adapteze structura la sensibilitatea timpului" (p. 323).

Problema se pune: *care timp?* Timpul fictiv sau al mărturisirii? Timpul realităţii sau al ficţiunii? Răspunsul nu se lasă aşteptat, ni-l oferă cu gratitudine Eugen Simion: *noua critică* nu este deloc interesată de cel care scrie şi nici de dramele pe care el le povesteşte în jurnal. Este atentă, ne avertizează autorul volumului *Ficţiunea jurnalului intim*, doar la structura textului, fie că este vorba de confesiunea unui mare creator care se pregăteşte să-şi curme din disperare viaţa (*Jurnalul lui Pavese*), fie că are sub ochi confidenţele unei nimfomane **(**Anaïs Nin, să zicem**)**" (p. 325).

Am convenit că Eugen Simion, devenind, la rându-i, un diarist în exces intelectualizat, tributar plăcerii textului (Barthes 1973) şi ,,desfătării limbajului", practică ceremonios, tihnit, ca să-l reamintim pe Barthes, o lectură care, îndepărtând cronograful de scriitură, îl menţine la *gradul zero* al unei retorici temperate. Să numim *întoarcerea autorului* la monolog o dispoziţie, firească dealtminteri, dictată de năzuinţa de a-şi elabora propria paradigmă? Naratologul are, o spunem fără ezitare, conştiinţa textualizării. În acest fel, propria-i existenţă literară capătă dimensiunea mitică a unei divinaţii, suspendând timpul între cele două lumi, cea epică şi cea provenită din tainiţele cosmosului. Discursul, balansând între aceşti doi poli, este o interpolare reuşită, producătoare de text revelator, mult mai esenţial în ceea ce priveşte idealitatea actului de creaţie.

Cartea *Ficţiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului?* trebuie privită şi din perspectivă filosofică. Ea este istoria, deloc aleatorie, a unui gen literar-cenuşăreasă, nu numai înclinat spre mistificare, ci şi sincron ,,până la epuizare" cu timpul facerii, spre ,,formele vizibile", tradiţionale şi posibile ale literaturii adevărate. Demersul, fenomenologic l-am numi, al lui Eugen Simion se întemeiază aşadar atât pe existenţa unui *eu prim* al autorului, cât şi pe *celălalt eu,* cel din urmă, atemporal. Este un mod inspirat de a ,,gândi Literatura", ca să utilizăm o idee de a lui Roland Barthes. Ceea ce concepe autorul nu aparţine altcuiva din afara spiritului său interior, scrisul însemnând, nu-i aşa?, efectul pozitiv al unui catharsis regenerator.

Tot atât de bine, *Jurnalul…* poate fi evaluat drept o lecţie de imagologie, al cărei limbaj ,,transcrie pur şi simplu gândirea" (Barthes 1987, p. 323), folosind

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

elementele *naraţiunii critice* (despre care face caz *În ariergarda avangardei*), fiind literalmente convins că epicitatea, *volens-nolens,* „asigură reconstituirea ideală a operei” (Cimpoi, p. 212).

Existenţa *omului interior* în paralel cu *omul exterior*, ambii identificabili în scrierea ce o numim, cu oarecare rezervă, jurnal, demonstrează teoria literarităţii, fapt care ne obligă să parafrazăm punctul de vedere al lui G. Genette (p. 93), jurnalul este literatură, chiar şi atunci când devine purtătorul unui *mimesis*, scopul lui fiind acela de a-l comunica „pe cel care comunică idei, întâmplări, fapte, concepte etc” (p. 188).

Trecând peste nuanţe şi forţând puţin lucrurile, ne sfătuieşte E. Simion, jurnalul intim poate fi împărţit în următoarele categorii: a) jurnalul vieţii interioare; b) jurnalul vieţii externe; c) jurnalul de tip mixt. Deosebirile dintre ele depind, de cele mai multe ori, de stilul în care au fost scrise, de subiectivitatea, obiectivitatea, sinceritatea şi emoţiile confesorului, de ce anume şi pentru cine comunică. Cele două studii de caz, Goncourt şi Gide, ne dau posibilitatea să pătrundem în concasorul unor scriituri emblematice pentru ceea ce intenţionează Eugen Simion să ne nareze în studiul său, pentru a ne pune în situaţia de a ne imagina tot timpul, în timpul lecturii, o piramidă cu baza în sus, pusă adică pe imanenţa răsturnării. Denunţând modul de „judecare” a creaţiei, al fraţilor Edmond şi Jules de Goncourt, Eugen Simion este categoric: aceştia „îşi propun să facă în jurnal *o autopsie perpetuă şi zilnică* a realului, instantaneele lor utilizează toate vicleşugurile literaturii…”. Analiza discursului diaristic al acestora, producându-se ca o reacţie în lanţ, trădează un amestec, fericit mai degrabă, între „legile ficţiunii literare cu legile (nescrise) ale confesiunii secrete” (p. 204).

La Gide, situaţia este alta. Avem de a face cu absenţa totală a eului din, invocă Simion, *discursul voiajor*, să-i spunem astfel, (ne recomandă criticul), pentru a-l deosebi de celălalt – *discursul sedentar,* pe care tot el îl categoriseşte: ca fiind discursul jurnalului intim prin excelenţă (p. 205). Eul diaristului Gide, să nu ne iluzionăm, nu este absent din operă, nici nu ar avea cum, chiar dacă nu este mărturisit. În realitate, el se dezvoltă, într-adevăr: discret, sub semnul unei pasagere, iluzorii, amăgitoare ezitări a „spiritului şi a scriiturii”. Toate acestea sunt privite de un spirit subţiat de cultură şi bolnav de complicaţiile lumii moderne (p. 212). Gide este – se pronunţă esteticianul – într-un anume sens, un caz special. El şi-a făcut un program diaristic pornind de la ideea de a spune totul. Lozinca *îndrăzeşte să fii tu însuţi* a prins în literatura secolului său. Nu văd o deosebire capitală între stilul din jurnalele propriu-zise şi *Voyage au Congo* sau în *Carnetele din Egipt*, în afară de locul pe care îl ocupă în pagină exoticul, fabulosul vegetal, contrastele unei civilizaţii primitive...

Dacă luăm seama la interacţiunea dintre „timpul de lectură” şi „timpul discursului” (Segre, p. 102), vom constata că jurnalul lui Eugen Simion, boicotând sistematic (cum ni se destăinuie pe coperta patru a volumului I al *Ficţiunii...*) „regulile literaturii”, este de fapt un sistem literar bine pus la punct, exact, care reclamă şi mijloceşte comunicarea cu sine a unui gânditor din abundenţă sârguincios şi tenace, mereu cu ocheanul îndreptat asupra culturii naţionale şi universale.

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)

Referinţe bibliografice:

1. BARTHES, Roland. *Romanul scriiturii.* Bucureşti: Ed. Univers, 1987.
2. BARTHES, Roland. *Le plaisir du texte*. Editions du Seuil, 1973.
3. BARTHES, Roland. *Romanul scriiturii*. Bucureşti: Ed. Univers, 1987.
4. BRANDI, Cesare. *Teoria generală a criticii.* Bucureşti: Ed. Univers, 1985.
5. CIMPOI, Mihai. *Modelul de existenţă Eugen Simion*. Bucureşti: Ed. ICR, 2018. *Introducere în arhitext. Ficţiune şi dicţiune.* Bucureşti: Ed. Univers, 1994.
6. GENETTE, Gérard. *Introducere în arhitext. Ficţiune şi dicţiune*. Bucureşti: Ed. Univers, 1994.
7. FREGE, Gottlob. *Logica e artimetrica*.
8. McGOWAN, John. *Postmodernism and Its Critics*. Ithaca-Londra: Cornell Univ. Press, 1992.
9. RICHARDS, I. A. *Principii ale criticii literare.* Bucureşti: Ed. Univers, 1974.
10. *Roland Barthes par Roland Barthes.* Editions du Seuil, 1975.
11. SEGRE, Cesare. *Istorie – cultură – critică.* Bucureşti: Ed. Univers, 1986.

BDD-A30762 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:29 UTC)